

ФЛАГЕЛАНТИ У НАШЕМ ПРИМОРЈУ.

У XIII веку беше Италија позориштем необичног неког покрета верске горљивости, која захвати вернике из епохе развратности XII века. Овај покрет уроди по талијанску лепу књижевност религиозном лириком и т. зв. црквеном драмом. Средиште његово беше Умбрија, колевка и великог свеца, помир бог реформатора Фрање Асискога. Јакост и размах тога покрета ширио се и даље, преко Тоскане до Рима, преко Ломбардије до Алапа. Верски занос знао је да плане до особите јакости, каткада и до претераности.

У то доба, кад је народ био запао у сваку невољу због кужних болести, глади, странчарских раздора па и крвавих ратова у градовима, год. 1258 старац у Перуђи *Рајнер Фасани*, потакнут покорничким духом, не без претераности, привуче за собом мноштво људи и жена свакога доба и занимања, под чудним именом „бичевалаца“ (*flagellanti*). Иђаху они у дугим опходима од града до града, бичевајући се до крви, живом жељом, да тиме ублаже Божју правду и да испросе од Бога милосрђе; уједно певаху наизменце тужне покорничке песме. И свет доживи невиђених до тада призора: где се окорели грешници сами обраћају, неправедно присвојена добра драговољно повраћају, смртно завађени непријатељи сами се измирују.

Од Перуђе пређе тај јаки религиозни покрет и осталом Италијом. Пошто год. 1260 бичеваоци основаше у Перуђи дружбу под именом *disciplinati di Cristo*, такове се дружбе и братовштине (*schole, fratilie*) посвуда осниваху, а с њима рашири се (потискивајући латинску црквену песму) сва сила побожних песама с певањем у талијанском пучком говору, т. зв. *laude spirituali* (духовне захвалнице), које почетком XIV века попримише дијалогски облик, док се такова поезија не разви у драму.

У XIV веку, особито када „црнакуга“ хараше Европом (г. 1348—50), овакав народни религиозни покрет захвати силног маха. Бичеваоци (*disciplinati, flagellantes, flagellarii, flagellatores, verberantes, frustratores* — под свим овим разним називима) среташу се Европом у великим четама. Уз претераности захвати и празноверје ове масе народа. Кад се појавише и нереди, црквене и државне власти упреше, да овакови покрети престану. То покуша и сам папа Клемент VI. (г. 1342—1352). Уза све то са бичеваоцима се сре тамо опет и касније, и крајем онога века.

Друга ова провала верске горљивости распали срца хришћанског света по средњој и горњој Италији. Дана 5 марта г. 1399 појави се у Чиери, маленом месту Пиемонта, чета народа сита ратовања и света, обузета страхом судњег дана, и та обилажаше у опходима од места до места, прелазећи из једне покрајине у другу, уз пут се бројно множећи. И они су се бичевали, гласно вапијући: „Милосрђе! мир!“ По белим хаљинама од платна зваху ове поклонике *Белци (Bianchi)*. Певаху свете дијалогске „лауде“, а певаоца таквих песама (*laudesi*) било је и из најобразованијих друштвених редова.

Покрет бичевалаца „белаца“ привуче и занесе мноштво особа из разних сталежа: толики властодршци као и особе из пука, свећеници световни и редовнички са бискупима суделоваху у оним деветодневним опходима уз мно-

штво од више десетерохиљада особа. Дух јаке побожности у она тешка немирна времена водио је ходочаснике предвођене више пута особама чувене крепости и знања.¹

Један од веома одушевљених вођа тога великог религиозног покрета, који је за оваку прилику саставио и неколико „лаудâ“, беше врло учени и крепосни аскет Доминиканац Флорентинац, и чудесима разглашени *блажени О. Иван Доминици* (рођ. у Фиренци год. 1357., умро у Будиму 10. VI. год. 1419.). Одликовао се као врстан говорник, проповедник, раденик око успоставе ослабљене религиозно-моралне дисциплине у цркви и у редовничким манастирима, те око издржања црквеног јединства за време кобног западног раскола у цркви католичкој (у вези са боравком папâ у Авињону); беше више пута папински легат на црквеним саборима са важним задаћама. Писац је и неколиких радова хомилитичког садржаја, расправа, писама и, како видесмо, песама „лауда“. Од папе Гргура XII, (1406.—1415. † 18/X. г. 1417.) би одређен 26/III. г. 1408., против воље му, за *надбискупа дубровачкога*, након смрти надбискупа Николе de Sacchis († у јануару г. 1408.). У мају исте године исти га папа именова *кардиналом* те га дне 12. преконизова. (Сачуван је у клаустру доминиканског манастира Св. Марка у Фиренци портрет овог гласовитог кардинала — надбискупа, савремено лепо дело сликара Доминиканца блаженог „Фра Анђелика“). Пошто О. Доминици не беше примио бискупског ређења ни управе дубровачке надбискупије, би му, на његову жељу, примљена одрека на то место. Своју пак љубав према Дубровнику, — који га и данас слави као блаженника у цркви у граду и у свој бискупији на дан 10. јуна, — задржа он и показа тиме, што се увек називао и потписивао „Кардинал дубровачки“, те је како негде пише О. Серафин Razzi, опоручно оставио Дубровнику све своје сребрно посуђе и свој кардиналски клобук.

„Serenissima“ забрани четама бичевалаца ући у град Св. Марка, кад му се приближаваху половицом новембра г. 1399., предвођени црвеним једним крижем, вапећи: „Милосрђе! мир!“, те певајући талијанске и латинске „лауде“, особито ону „Stabat mater“, бичевајући се бичевима од конопца по голим леђима. Но О. Иван Доминици, који је тада, за пуних 12 година, боравио у Млечима, постави се сам са неким латрицијима на чело покорника и уведе их у град Св. Марка. Али „fante dei Dieci“, члан полиције, кад се сrete са том жалобном поворком на пољани Св. Ивана и Павла, истргну предводнику из руку криж, те, како забележи један аналита, „преломи Пропећу руке и растера процесију.“ Промицатељи те поворке буду утамничени и из Млетака изагнани. Тако би изагнан и О. Иван Доминици за пет година.

Град Рим најсвечаније причека покорничке „Белце“ почетком септембра г. 1399., за похода у јубиларној години 1400. папе Бонифација IX. Ну тешки бич куге, која се брзо ширила Италијом, раздели и распрша покорничке ходочаснике, од којих многи путем помреше, неговани и од великог сијенског свеца Фрањевца Оца Бернардина.

Опис много интересантне процесије у ноћи Великог четвртка г. 1589. у Млечима, где суделоваху „покорничке дружбе, звате школе“, и то баш „flagellanti, battuti“, доноси и племић Француз Нормандијац De Villamont, у књизи „Voyages du Seigneur de Villamont“, пошто се је, након свог пута у Јерусалим, повратио у домовину прошавши Италијом (У Млечима боравио је од 4/III. до 19/V. оне године!)²

¹ *Литература*: 1) Glossarium mediae et infimae latinitatis conditum a Carolo du Fresne Domino du Cange, auctum a Monachis Ordin. S. Benedicti. Tom. IV. Nior, 1885. стр. 517., 620., под речима: Flagellatores и Frustratores; Tom. VIII. 1887. стр. 276. под речима: Verberatio — Verberator; 2) Dr. Franz X. Funk — Dr. Pietro Perciballi: Storia della Chiesa. Vol. II. Roma, 1903. стр. 87; 3) Dr. V. Lozovina: Povijest talijanske književnosti I. deo. Zagreb, 1909., стр. 71., 74—76., 324—325.; (4) Prof. Giuseppe Marotta: L' ideale Mariano e la poesia in Italia nei sec. XIII, XIV e XV. P. I., Mortara — Vigerano. 1911. стр. 38—39; P. II. 1912. стр. 189.; 5) Giulia Fornaciari: Arte e vita mistica nella Firenze di Dante. Firenze, 1926, стр. 15, 16 232.

² *Литература* — *Рукописне књиге*: У Доминиканској дубровачкој библиотеци: 1) P. Se-

У нашим странама, у Далмацији, видећи се народ у тешким искушењима, ударан бичевима сваке руке (глад, ратне беде и зулуми, кужне болести, елементарне страхоте), разочаран и без наде да ће му одахнути; надајући се према свему томе, да је крај света већ на прагу, побожан како бијаше, тражијаше највеће утехе и помоћи у вери, у Божјем тихом дому, у дружбама црквеним: у *братовштинама*. Међу најстаријим средовечним братовштинама, којима је остао траг, не у статутима (који нам се нису сачували) но ипак у опорукама, биле би, мисли се, *братовштине бичевалаца* по далматинским градовима, као у *Задру*, *Котору*, *Корчули*, а и у *Дубровнику* дакако. У Задру је г. 1214. она била уз црквицу Св. Силвестра (која више не постоји). У Котору је г. 1298. она бројала до 150 чланова, а г. 1372. на свој је трошак подигла хоспицију, са ту придруженом црквицом Св. Крижа. У Котору претвори се ова братовштина у „братовштину добре смрти“, бринући се надасве за сахрану преминулих и за кужних болести, док се у Задру она братовштина претворила у „братовштину пиетета и милосрђа“, са истом сврхом као и она у Котору. (У Дубровнику имамо „братовштину добре смрти“ у првој поли XVIII века!)

Историја далматинских градова не бележи претераности бичевалаца као што је било у градовима по Италији и другде; ипак бележи неке жалосне појаве, вредне осуде. Тако су бичеваоци у Котору први потакли народ против власти одређене г. 1368., што је имало штетних трајних последица. Дружбу, братовштину *congregatio, sodalitas* бичевалаца („*verberatores*“), коју у *Корчули* беше основао 8. октобра г. 1301. први бискуп стонски и корчулански, Дубровчанин властелин Иван Кружић (*Crosius*, а *Cruce*, † 1412.), бројно састављену од световњака: племића, грађана и особа из простог народа, поновно одобри г. 1456. бискуп Лука Леона (г. 1454.—1462.), XVI бискуп корчулански а XXIV стонски. О свима члановима ове братовштине вели се у односној бискупској куријалној „дипломи“ да се одликују Божјом љубављу, те да се преко по године дана бичевају јавно у граду (Корчули) сваког недељног дана, и да се за богослужне чине сакупљају у цркви „Свих Светих“ (која и сада постоји).³

У Дубровнику је братовштина (*fratilia, fraternitas, schola*) бичевалаца започела још почетком XIII века, г. 1215. Не зна се, да ли се је за вршење богослужења стала одмах или с временом служити старом црквом градском „Свих Светих“, званом „*Domino*“. Братовштина се ова називала на латинском и талијанском језику овим називима: *verberati, flagellantes, disciplinati, frustratores, fruscatores, frascatores, fuscatores, foscatores, batidovi, batuti, batudi, bazadori, S-ti Dominj, S-ti Domino*. Старешина братовштине звао се: „*gastaldus, castaldus, castaldio*“, а о боку му је било неколико часника („*officiales, officiali*“) или судџаца („*judices, iudici*“). Ти су „*gestaldi*“ били у другој половини XIV в. г. 1372.—1389. ови: *Radus, Radoe Chlapouich, Pripchus, Radoe, Michouil Radus, Giuchus, Michael, Micovil, Bogoe Miloeuich, Radoan, Bogoe, Dobuoslauus*

raphinus M. Cerva: Sacrae Metropolis Ragusinae Tomi I. pars altera. Биографија: Beati Johannis Dominici Ord. Praed. Archiepiscopi ragusini стр. 1—255; 2) *Idem: Vita Beati Joannis Dominici Florentini Sacri Ord. Praedicatorum Archiepiscopi et Cardinalis Ragusini. A. D. 1729.* стр. 1—84.

Штампане књиге: 1) *Farlati-Coleti: Ecclesiae Ragusinae Historia. T. VI Venetiis. 1800.* стр. 149—156. Биографија Бл. Ивана Доминичи, дубровачког надбискупа; 2) *Officia propria Sanctorum pro dioecesi Rhacusina. Tornaci Nerviorum (Belg). 1892.* стр. 93—95; 3) *Kratki životopis svetaca i blaženika Reda Braće propovedalaca S. O. Dominika. Dubrovnik, 1905. Biografija Bl. Ivana Dominikova B. i I.* стр. 99—100; 4) *P. Augustini Rösler, C. SS. R.: Cardinal Johannes Dominici O. Pr. Freiburg im Breisgau 1893.*; 5) *Gino Borghesio: I flagellanti „bianchi“ al Giubileo di Bonifazio IX. — B. Giovanni Dominici. Чланак у римском листу: „Il pellegrino“, 1925. 6p. 17.* стр. 6.; 6) *Giulio Bas: Ricordi di liturgia veneta del. sec. XVI (и Rassegna Gregoriana. A. VII 1908.)* № 3—4 p. 162—164.

³ *Литература:* 1) *Farlati — Coleti: Ecclesiae Ragusinae Historia. T. VI Venetiis 1800,* p. 381. Биографија Луке Леона, бискупа корчуланско-стонскога; 2) Проф. Giuseppe Gelcich: *Le confraternite laiche in Dalmazia e specialmente quelle dei Marinari, у „IV Programma dell. I. R. Scuola Nautica di Ragusa per l' anno scol 1884.—85.“* Дубровник, 1885. стр. 25.—26., 31; 3) *Mons. Bianchi C. F. Zara Cristiana, Zara. 1877. I* стр. 493.

(frater D-ni Benchi de Balegio), а били су занатлије разних заната (bottarius, marangonus, pelliparius, petriarius, spatarius). Првих деценија XV века били су „gestaldi“: Pripcho, Jurcho, Dobroslauus de ballegio, Georgius Paulouich, Pripchus, Dragossenich, Ratchus Tichizich, Vlachota Obuchyna et Ivan, Radin Bogetich, Balloslaus, ових заната: petriarius, bottarius, cerdo, marangonus, sartor, pelizarius. Год. 1523. крајем био је „gestalad“ Vulachussa Cvietchovich. Неколики опоручитељи, преминули оних година у Дубровнику, оставили су као запис по неку своту овој братовштини, неки без обвезе икоје, неки да се братовштина моли за њих („рго аnіma mіa“), неки за изговор св. миса, за набаву уља за цркву „Domino“, неки за набаву братимских обредовних хаљина („per toneghe“, „per fare le tonache a li detti frustadori“, „si se vestiet in tunicis“), а неко и за купњу калежа за цркву. Братовштина имала је једног свећеника „Капелана“ као свог духовног оца.

Када је престала ова дубровачка братовштина бичевалаца у цркви „Domino“, није нам познато. Свакако је постојала још у XVI веку године 1530., а биће још и даље. То се даде закључити из овога:

Мало Веће у Дубровнику 24. априла год. 1530. дозволи братовштини Св. Ивана Крститеља на отоку Лопуду, да се браћа могу скупити на дан Св. Ивана одевени хаљинама бела платна са капуцом („cum cappis lineis“) по обичају браће бичевалаца у Дубровнику (secundum consuetudinem et morem fruscatorum Ragusii“), те овако пратити црквене опходе на благодан Св. Ивана као и у другим опходима на отоку Лопуду, а то у оне дане, када се опходи врше у Дубровнику, на славу и част Бога, Блаж. Девице, Св. Ивана и Свих Светих, те и на спроводима, према обичају, који је у Дубровнику.

Налазимо споменућу братовштину бичевалаца и у граду Стону. Никша Маројевић Рагужин у својој опоручи учињеној у Стону 29/III год. 1458., написаној ћириловским писмом, одређује и ово: „Такоде оста(ла)те L лакат сукна била на славу г(осподи)на Бога и светога Николе и свих божих светих фрускатуроме у Стон за сукне.“ О смрти овог опоручитеља та је братовштина („schola d' frustadori de santo Nicola“) преко својих представника Николе Ђивка Богавчића и другова примила дне 7/II г. 1460. робу у опоручи остављену.⁴

Нико Ђивановић.

⁴ Литература — Рукописне књиге: У Кр. Дубровачком Архиву: 1) „Testamenta Notarie Ragusine“, књиге за године 1298—1527.; 2) „Distributiones Testamentorum“ за године 1365—1528.; 3) Consilium Minus 1528—1532. f. 144. — У фрањевачкој дубров. књијници; 4) О. Ivan — Marija Matijašević (Mattei): Zibaldone V. II str. 324., 666—678. — У Dominikanskoj dubrov. knjižnici 5) P. Seraphimus M. Cerva: Prolegomena in Sacram Metropolitim Ragusinam. Ragusii. A. D. 1744. у гл. XXXII под насловом: „Insigniora Urbis Templi“, стр. 226.

Штампане књиге: 1) Dr. Kosto Vojnović: Bratovštine i obrtne korporacije u republici dubrovačkoj od XIII do kraja XVIII veka. Sv. I, Zagreb, 1899. str. I—IV, 64.; Sv. II, Zagreb, 1900., str. XV. Dr. Konstantin Jireček: Beiträge zur ragusanischen Literaturgeschichte u „Archiv für slavische Philologie“ Band XXI, X. III. i IV., 1899. str. 521—522.

RÉSUMÉ.

Sous le titre „Les Flagelants sur notre côte adriatique“, *Don Niko Gjivanović*, de Raguse, passe en revue les données anciennes et nouvelles que nous possédons sur la secte des Flagellants du Moyen-Age et sur son extension en Italie et surtout dans les villes Yougoslaves de la côte adriatique: Kotor (Cattaro), Dubrovnik (Raguse), Korčula et Zadar.